

De particuliere bosbouwer en de realisatie van de doelstellingen ten aanzien van het Nederlandse bos

L. C. Smit

't Schoutenhuis N.V., Woudenberg

Motto

De particuliere boseigenaar herkrijgt zijn historische betekenis voor de Nederlandse bosbouw, indien hij de ruimte zal vinden om zijn initiatieven tot uitvoering te brengen, mits zowel de wetenschap als de praktijk zich inzetten voor een intensieve wisselwerking.

1 Inleiding

In de huidige situatie stellen de beseigenaren zich teken jare de vraag, hoelang het hen nog is toegestaan verbonden te blijven met hun historisch bezit. Immers het lijkt ondoenlijk de exploitatie-tekorten te blijven aanzuiveren uit hun particuliere middelen. Daarom heeft de particuliere bosbouwer noodgedwongen slechts één doelstelling: "Hoe houd ik het economisch producerend vermogen van het door mij beheerde bos tenminste op peil bij een zodanig laag kostenpakket, dat ik nog niet aan "De Staat" behoef te verkopen".

Dat nieuw-aangelegd bos daardoor vaak het karakter van grootschalige monocultures van pionierhoutsoorten vertoont, vloelt vanzelfsprekend hieruit voort.

Dat ondanks de precaire situatie zich toch de drang manifesteert om althans een landschappelijk aantrekkelijk accent aan te brengen, bijvoorbeeld door aanplant van een kleine loofhoutgroep of laanbeplanting of door het bij de kap sparen van een loofhoutrestant is gelukkig een wezenskenmerk van de particuliere beseigenaar.

De aanspraak vanuit de samenleving op andere dan louter economische doelstellingen wordt in deze situatie als een last ervaren. Niet in de eerste plaats als een beperking van de individuele beheersvrijheid, maar veel meer als een extra kostenpakket.

Immers een leveren van tegenspel tegen deze al of niet gerechtvaardigde aanspraken op het bosbezit vergt veel arbeidsuren en administratieve kosten, te meer omdat de particuliere bosbouwer het hierbij steeds weer als een eenling moet opnemen tegen

een kring van, ten dienste van de uitvoering van de velerlei beleidstaken gespecialiseerde, deskundigen. Tegenover deze gestegen kostenpost dreigt een opbrengstdaling te komen tengevolge van kapbeperkingen om redenen van landschaps- of natuurbehoud.

Bij een belangrijk aantal eigenaren, speciaal diegenen met de kleinere bosbezittingen, leidt het een en ander tot het achterwege laten van elke vorm van beheer. Deze eigenaren leggen noodgedwongen "het moede hoofd in de schoot".

In de dossierkasten van de beseigenaar nemen de stukken inzake de feitelijke bedrijfsvoering een relatief steeds geringere ruimte in, terwijl de schrifturen over het behoud van de individuele beheersvrijheid gestadig in aantal toenemen.

Het gevolg hiervan is, dat ook relatief minder tijd beschikbaar is voor het vergaren van bosbouwkundige kennis, hetgeen als een regelmatig weerkerende klacht gehoord wordt.

Ook voor rentmeesters komt dagelijks de gewetensvraag, of het nog mogelijk is de kosten van de deskundige inzet terug te verdienen. Hoe kan hij in steeds minder uren het constante beleid blijven voeren, terwijl toch steeds een grotere inzet wordt gevraagd bij de wisselwerking met de samenleving.

Dat overigens de andere dan economische doelstellingen toch steeds de belangstelling van de particuliere bosbouwer hebben gehad blijkt uit de "waarde" die door de overheid en semi-overheidsinstellingen aan vele particuliere bosbezittingen wordt toegekend. Deze bezittingen worden op het zgn. aankoopplan gezet, met de bedoeling ze bij gelegenheid door middel van aankoop door de overheid "veilig te stellen."

Met het bovenstaande is niet de algemene situatie geschetst van de groep bosbezitters, belichaamd in de op provinciaal of landelijk niveau werkende stichtingen en verenigingen met als doelstellingen het natuur- en landschapsbehoud. Deze bevinden zich in een totaal andere economische situatie, waarbij echter een groot deel der problemen parallel loopt aan

die der particuliere beseigenaren. Deze groep blijft buiten bespreking.

2 De doelstellingen van het particulier bosbezit in het algemeen

De primaire doelstellingen van de particuliere beseigenaar blijft de duurzame instandhouding van het eigen bosbezit. De motieven voor deze instandhouding kunnen sterk variëren naar gelang van de relatie tussen beseigenaar en zijn bezit en de verantwoordelijkheid, die deze beseigenaar gevoelt als deelnemer aan de samenleving.

Veelal komen commerciële motieven op de tweede plaats en overheerst de wens tot de instandhouding van het eigen bos, vaak in samenhang met landbouwgronden als voortzetting van de traditionele wijze van grondgebruik.

Als hun drijfveren tot het nastreven van duurzaam bosbezit kunnen worden onderscheiden:

De in elke mens primaire drang tot het hebben van een aantrekkelijke woonplaats

In dit speciale geval een huis met een verzorgde bosrijke woonomgeving, welke omgeving men naar eigen inzicht kan inrichten en zulks in een situatie, die handhaving op lange termijn van de huidige status voor zich en zijn kinderen mogelijk maakt.

Dit betreft voornamelijk de buitenplaatsen in engere zin, waarbij het bos wordt gezien vanuit de immateriële gezichtshoek en dus het accent ligt op andere dan economische doelstellingen, waardoor juist deze buitenplaatsen de onmisbare bouwstenen voor het landschappelijk waardevol landelijk gebied vormen.

Het gekozen hebben voor een gehele of gedeeltelijke uitoefening van het beroep van bosbouwer

Zulks in een werksituatie van zelfstandige landgoed-ondernemer met een zo groot mogelijke persoonlijke vrijheid en een zo veelzijdig mogelijke ontplooiing van eigen initiatieven. Veelal geschiedt dit als voortzetting van een reeds langbestaand grondgebruik binnen het kader van de familietraditie.

Hier leidt de noodzaak tot continuatie van de gekozen beroepsuitoefening vrijwel uitsluitend tot de economische doelstelling. De persoonlijke visie en inventiviteit van de bosbouwer, in het besef met levend materiaal te werken, leidt niettemin tot waardevolle variaties van het bosbeeld.

Het instandhouden van een traditioneel familiebezit in een zo gaaf mogelijke staat.

Zulks liefst met handhaving van in historische stijl

aangelegde parkbossen, of van landschappelijk of natuurwetenschappelijk belangrijke, veelal oude, bosopstanden. Een belangrijk motief hierbij is de behoefte tot het blijven leveren van een eigen inbreng in het dynamisch karakter van het landelijk gebied.

Deze handelwijze wordt veelal gevoeld als een door de vorige generaties opgelegde taak, welke zijn stempel drukt op de gehele leefsituatie van tenminste één lid van de familie, omdat met de instandhouding van dit bos- en natuurterrein veelal grote geldbedragen gemoeid zijn.

In vele gevallen is sprake van uitwonende eigenaren, die voor hun levensonderhoud niet afhankelijk zijn van de inkomsten uit het bos, maar handelen uit een gevoel van verbondenheid met het landgoed en zijn op- en omwonenden.

Ook hier heeft de particuliere bosbouwer oog voor andere doelstellingen dan louter economische, maar prevaleert economische doelstelling, omdat deze hem in staat moet stellen ook de aanleg en instandhouding van bosopstanden met uitsluitend beschermende of recreatieve functies te bekostigen.

Vaak is de wens tot ongeschonden instandhouding zodanig groter dan het eigen belang, dat, ten einde versnippering van het familiegoed tengevolge van vererving te voorkomen, wordt overgegaan tot een vorm van onteigening van de volgende generatie, te weten de oprichting van een stichting met als doel instandhouding van het landgoed, welke stichting daartoe het onroerend goed door gehele of gedeeltelijke schenking verwerft. Ook inbreng in een Natuurschoonwet-landgoed b.v., resulterende in een omzetting van de eigendom van het onroerend goed in niet-courant aandelenbezit, vindt veelvuldig plaats.

Het instandhouden van een zo gevarieerd mogelijk bosterrein ten dienste van de uitoefening van de jacht

Het betreft hier vaak niet de grotere bezittingen, omdat de zwaardere zorg voor de instandhouding van het bezit het genot van de jacht overschaduwet, hetgeen niet wil zeggen, dat een deel der betrokkenen bij een grotere bezitting hierop de jacht niet uitoefent.

Instandhouding met als hoofddoelstelling jacht, betreft meestal juist de kleinere boscomplexen, die in de landbouwgronden ingebed zijn en als zodanig, mits goed beheerd, bouwstenen vormen van het gebied met grotere landschappelijke, natuurwetenschappelijke of recreatieve waarde.

Het hebben van een zoveel mogelijk waardevaste belegging, zij het met een lage rentabiliteit, op zeer lange termijn

Hier ontbreekt meestal de persoonlijke binding met het bosbezit, hoewel ten tijde van het aantrekken van het bos als beleggingsobject vaak een persoonlijke relatie tot het bosbezit een rol speelde.

Veelal wordt het bos niet door de belegger zelf beheerd, maar schakelt deze hierbij een deskundige in, onder verstrekking van de opdracht het vermogen in stand te houden en daarnaast zorg te dragen voor enig jaarlijks inkomen uit dit bezit.

Het bosbeheer is dan eenzijdig gericht op een economische doelstelling op lange termijn. De beheerder weet, dat deze doelstelling slechts duurzaam verwezenlijkt kan worden, indien rekening gehouden wordt met het functioneren van het bos als ecosysteem en zal trachten dit te bevorderen, voorzover de jaarlijkse opbrengsten zulks toelaten, zoveel mogelijk gebruik makend van ter plaatse reeds aanwezige componenten van de natuurlijke vegetatie.

De basisvoorwaarde voor de duurzame instandhouding van het particuliere bosbezit van enige omvang is, dat de boseigenaar in staat is het in het bos geïnvesteerde vermogen in stand te houden, zonder dat hij jaarlijks aan andere particuliere middelen gelden moet onttrekken ten behoeve van de voor de exploitatie noodzakelijke liquiditeit.

Het blijkt echter niet mogelijk het vermogen in stand te houden. Enerzijds groeien de liquiditeitsproblemen de boseigenaren dusdanig over het hoofd, dat uit nood het vermogen moet worden aangetaast, hetzij door het achterwege laten van de noodzakelijke verzorgingsmaatregelen, hetzij door verkoop van meer hout dan de aanwas toelaat, hetzij door verkoop van gedeelten van het onroerend goed. Anderzijds worden steeds meer conserverende overheidsmaatregelen, met name krachtens de Wet op de Ruimtelijke Ordening, uitgevaardigd waardoor de exploitatiemogelijkheden zodanig beperkt worden, dat dit resulteert in een lagere waardering van gronden met dergelijke planologische beperkingen.

De boseigenaar lijdt hierdoor aanzienlijke planschade in de vorm van vermogensschade welke hem niet wordt vergoed. Integendeel, de overheid, gebruikmakend van deze situatie, verwerft de bossen voor deze te lage prijs.

In deze financiële situatie geplaatst voor de vraag, welke doelen in het beheersplan worden nagestreefd:

voortbrenging van hout en andere produkten;
recreatie;
natuurbehoud;
andere functies;

moet het antwoord luiden: "die doelen die mij mogelijk maken de dringend noodzakelijke geldmiddelen te verwerven, zodat ik mijn bezit kan handhaven", met andere woorden, elk doel, waarbij de baten hoger zijn dan de integrale kosten.

De doelstelling voortbrenging van hout en andere produkten is voor elk particulier bosbezit, uitgezonderd kleinere buitenplaatsen en bossen op de slechtste gronden, de alles overheersende doelstelling.

Dit blijkt duidelijk uit de thans nog voor het gemiddeld particulier bosbezit meest maatgevende cijfers van bijlage V van het LEI-rapport nr. 5.47 "Bedrijfsuitkomsten in de Nederlandse particuliere bosbouw over 1975".

Van het totaalbedrag aan de opbrengstzijde exclusief subsidies en bosbijdrage ad f 118,— per ha, levert de voortbrenging van hout f 106,— op en komt f 12,— als bate verkoop van nevenopbrengsten en van de recreatie.

Hoewel de kosten niet in dezelfde opbrengstgroepen zijn uitgesplitst is het duidelijk, dat rationalisatie van de voortbrenging van hout en andere produkten de enige manier is om op korte termijn tot rentabiliteitsverbetering van betekenis te komen.

Rationalisatie voornamelijk in de vorm van:

- een doelmatiger inzet van de beschikbare mankracht - de grootste kostenfactor. Dit is realiseerbaar door het tijdig opstellen van een werkplan als onderdeel van een beheersplan, door efficiënte samenwerking met andere boseigenaren, door het afstoten van dat werk in eigen beheer, dat goedkoper door derden kan geschieden (specialisatie, mechanisatie);
- de opbrengstverhoging door een deskundiger opereren op de afzetmarkt, waarbij bundeling en schaalvergroting belangrijk zijn;
- opbrengstverhoging in de sector nevenopbrengsten.

Rentabiliteitsverbetering door inspelings op de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek - met uitzondering van kostenbesparingen in de fase van de jonge cultures - is op korte termijn niet realiseerbaar. De zegswijze: boompje groot - plantertje dood, blijft in dit opzicht actueel.

De doelstelling recreatie heeft een sterk, naar gelang van de plaatselijke situatie, variërende betekenis voor de instandhouding van het bosbezit.

Veelal is het zo, dat een belangrijk deel van de recreatie als dagrecreatie plaatsvindt binnen het bos-

bezit, maar dat de kassa in de vorm van recreatie- en horecabedrijven juist buiten de grenzen hiervan staat. Is zulks meest het gevolg van het historisch beleid van de boseigenaar, het landgoed zo gaaf mogelijk te houden?

De particuliere exploitant van het recreatiebedrijf heeft maar één doelstelling en dat is de commerciële.

Dat het toch mogelijk blijkt op verantwoorde wijze binnen het landgoed opbrengsten uit de recreatiesector te verwerven, bewijzen o.m. de landgoed- en kasteelcampings in eigen exploitatie, verhuur van kampeerterrains aan daartoe specifieke organisaties en de ruitersport.

Toch blijken voor het gemiddelde bosbedrijf deze baten verwaarloosbaar gering te zijn. Een drastische ombulging van het gevoerde beleid wordt thans belet door de uitvoering van de Wet op de Ruimtelijke Ordening en de bestaande gemeentelijke kampeerverordeningen.

Aan een beschouwing over het recreatiebeleid inzake zijn bezit, gezien vanuit de gezichtshoek van de gehele samenleving, komt de in nood verkerende bosbouwer in feite niet toe.

Aan de *doelstelling natuurbehoud*, met nadruk op behoud van een landschap met een natuurlijke waarde, wordt in het beheer nog steeds een wisselende, zij het noodgedwongen, ondergeschikte plaats toegekend. Zulks is sterk afhankelijk van de betrokkenheid van de eigenaar bij zijn bezit en zijn hoofddoelstelling. De particuliere boseigenaar is de oorspronkelijke landschapsbouwer van ons land. Door zijn persoonlijke visie zijn landschappen met particuliere bosbezittingen zo aantrekkelijk geworden.

De gevoelsmatig bij zijn bezit betrokken boseigenaar - dit is in onze praktijk toch het merendeel der boseigenaren - probeert, zij het op kleine schaal, vaak ondanks de precaire financiële positie, toch op zijn bezit aan natuurbehoud te werken. Veelal betekent zulks het aanbrengen of handhaven van loofhout in kleine of gemengde opstanden, laanbeplantingen, solitaires, het deels met behulp van vrijwilligers openhouden van een natuurterrein, het gebruik maken van natuurlijke loofhoutopslag als menging van naaldhoutcultures.

In zijn algemeenheid blijft de activiteit beperkt tot het verzachten van de specifieke nadelen van de vaak noodgedwongen grootschaliger monocultures.

De particuliere boseigenaar is in eerste instantie bosbouwer-landschapsbouwer, zodat het de vraag is of natuurbehoud in engere zin ooit een overheersende doelstelling kan worden.

De prioriteit van de respectievelijke doelstellingen

zal geen principiële wijziging ondergaan, indien de nieuwe bijdrage-regelingen het gemiddeld bosbezit in staat zouden stellen uit de rode cijfers te geraken. Accentverschuivingen, vooral bij grotere bezittingen, kondigen zich al wel aan.

3 De doelstellingen in een concrete situatie

Het voorgaande kan worden geïllustreerd aan de hand van het beheer van een groter, traditioneel, familielandgoed, waarbij met nadruk gesteld moet worden, dat dit bosbezit door samenloop van bijzonder gunstige factoren, als grote omvang, evenwichtiger leeftijdsopbouw als gevolg van bijna 200 jaar bosbouw, centrale ligging en gunstige ontsluiting ten opzichte van het afzetgebied, lage waterschapslasten, in een voor het Nederlands bosbezit uitzonderlijk gunstige positie verkeert.

Indien de eigenaren niet reeds zeer vroeg hadden ingezien, dat inbreng van het landgoed in een rechtspersoon, in de vorm van een landgoed-n.v., de enige manier was om het bezit te handhaven, was dit landgoed tengevolge van vererving en heffing van successierechten versnipperd, met alle gevolgen voor het landschap van het betrokken gebied.

Dit beleid heeft de belangstelling van gezamenlijke eigenaren in dit familiebezit niet doen afvlakken, maar tot heden voelen een groot aantal eigenaren zich sterk bij het landgoed betrokken.

Het landgoed is steeds beheerd met een warme belangstelling, niet alleen voor het bos in engere zin, maar ook voor landschaps- en natuurwaarden en voor de relaties met op- en omwonenden.

Zolang de geldmiddelen zulks toelieten waren de doelstellingen voortbrenging van hout en andere producten en natuurbehoud gelijkwaardig en werd aan de recreatie een belangrijke plaats toegekend.

De - recentelijk herziene - statuten van de vennootschap weerspiegelen dit beleid. De doelstelling vermeldt onder meer: instandhouding van het familielandgoed met hun bossen, beplantingen, woeste gronden, wegen en watergangen, met bijzondere zorg voor het behoud en de ontwikkeling van natuur- en landschapsschoon, recreatieve waarde, alsmede voor het behoud en herstel van de flora en fauna.

Door het deskundig beheer gedurende meer dan een halve eeuw is een landgoed verkregen, dat in belangrijke mate voldoet aan de meervoudige doelstelling.

De bosgronden en natuurterreinen omvatten:

1015 ha naaldhout
 135 ha loofhout
 110 ha hakhout
 45 ha gemengd parkbos
 60 ha te bebossen vlakke

1365 ha bosgronden
 135 ha natuurterrein
 95 ha recreatieterrein

1595 ha in totaal

Het naaldhoutbos omvat vrijwel uitsluitend monocultures, aangelegd ten behoeve van de houtproductie, overwegend grootschalig met kleinschalige zomen en gordels. De naaldhoutopstanden zijn grotendeels aangelegd door bebossing van heide en stuifzand.

Het loofhout bestaat overwegend uit monocultures van eik en beuk, merendeels ouder dan 50 jaar. Destijds om landschappelijke redenen aangelegd dan wel omgevormd uit eikehakhout.

Het hakhout omvat merendeels doorgeschoten eikehakhout.

Het gemengde parkbos is steeds als zodanig beheerd met als doelstelling het meer-étagebos met intensieve houtsoortenmenging.

Het natuurterrein bestaat overwegend uit vroege stuifterreinen, welke grotendeels zijn vastgelegd door een vegetatie van heide en opslag van naaldhout, een geringer deel omvat vochtige terreinen met een schijn-grondwaterspiegel en overwegend oligotrofe vegetatie met een plas en deels met opslag van overwegend berk.

Het recreatieterrein is gelegen in armere stuifzandbossen met ruim staande vliegdennen. Het wordt grotendeels gebruikt als concentratiepunt voor dagrecreatie en overigens voor natuurkampeerterreinen door enkele (jeugd)groepen.

De bosgronden zijn gelegen op een stuwwal en op de teen hiervan.

mogelijkheden voor de bosbouw en deels gronden met weinig mogelijkheden; zelfs ruim 100 ha thans met opgaand naaldhout bezette gronden bieden geen mogelijkheden voor een economische houtexploitatie.

3.1 Voortbrenging van hout en andere producten

Ondanks de droge en voedselarme grond was de economische situatie nog juist houdbaar. Dit is voornamelijk te danken aan het beheer van de voorgangers, die zich niet hebben laten verleiden tot een kortere mijnhoutomloop, maar gekozen hebben voor een ca. 80-jarige omloop en hiernaar consequent hebben gehandeld, zodat de opstanden een gunstige leeftijdsklasse-verhouding hadden, waarbij de gemiddelde leeftijd 40 jaar bedroeg.

De stormrampen met een stormvlakte omvattende ruim 8 maal de jaarkap, hebben de leeftijdsklasse-verhouding volkomen verstoord.

De samenstelling van de hoofdhoutsoorten is: (voor de houtproductie blijven de opstanden op de onproductieve grond, het hakhout en het parkbos buiten beschouwing)

den	580 ha	53%
douglas	125 ha	12%
lariks	95 ha	9%
spar	80 ha	7%
ander naaldhout	10 ha	1%
<hr/>		
samen	890 ha	82%
<hr/>		
eik	75 ha	7%
beuk	45 ha	4%
ander loofhout	15 ha	1%
<hr/>		
samen	135 ha	12%
<hr/>		
kapvlakte	60 ha	6%
<hr/>		
totaal	1085 ha	100%

De globale kiemjaarklassenverhouding is:

kapvlakte	1971/heden	1951/70	1931/50	1911/30	voor 1911	totaal
ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha
60	70	395	140	170	250	1085

De bodem bestaat overwegend uit haarpodzolgronden (40%) en duinvaaggronden (30%). De overige bodemtypen zijn holtpodzol- (10%), veldpodzol- (10%) en hoge enkeerdgronden (10%).

Het landgoed omvat deels grond met beperkte

De gemiddelde leeftijd bedraagt 38 jaar.

Van de ruim 1000 ha produktief bos zullen alleen de naaldhoutopstanden verjongd worden. De jaarlijks normaal te verjongen oppervlakte bedraagt 12 ha met een kapmassa van 2000 m³.

Tengevolge van de stormrampen is een aanzienlijke hoeveelheid hout dunningsgewijs gestreken. En wel voornamelijk in de oudste grovedennenopstanden, waardoor deze thans het karakter van gelichte opstanden hebben. Dientengevolge zal de werkelijke dunningskap voorshands belangrijk beneden de normale dunningskap dalen.

De totale jaarlijkse kap voor de komende vijf jaar bedraagt rond 3500 m². Van de extra stormkap zijn echter zodanige opbrengsten gereserveerd, dat van de reserverekening jaarlijks rond 1000 m² ten gunste van de exploitatier rekening kan worden gebracht, echter tegen de lage prijs van stormhout.

De jaarlijkse verjongingsvlakte bedraagt in de komende vijf jaar rond 20 ha.

Ondanks de verhoogde subsidiebijdrage voor de herbobossing van de stormvlakten zijn de jaarlijkse lasten hoger dan normaal.

De herbobossingssubsidie inbegrepen is jaarlijks te verwachten:

opbrengst	f 150,— per ha productief bos
kosten, incl. het toegerekende deel van beheer- en administratiekosten, publiekrechtelijke lasten, algemene kosten	f 180,— per ha productief bos
nadelig saldo	f 30,— per ha productief bos

Steeds is er naar gestreefd neveninkomsten uit de bosexploitatie te verwerven. Deze nevenopbrengsten zijn luxe consumptiegoederen, waarvan het prijspeil bij de huidige conjunctuur moeilijk te voorzien is. De te verwachten netto-opbrengst van deze exploitatievorm bedraagt ca. f 15,— per ha productief bos, zodat resteert een nadelig saldo van f 15,— per ha productief bos.

Alleen bij een scherpe baten-kostenbewaking, o.m. resulterende in een grootschalige kap en verjonging met monocultures, alsmede beperking van de verzorging tot een verantwoord minimum, zal het verlies tot f 15,— per ha beperkt blijven. Het enigermate vieren van de teugel leidt gemakkelijk tot een veelvoud van dit exploitatietekort.

Bij de niet-productieve bosgronden en natuurterreinen is de situatie uiteraard veel ongunstiger.

De scherpe kostenbewaking impliceert ook, dat de beheerder niet veel respijt wordt gegund om zich te verdiepen in bosbouwkundige vragen, zodat het gevaar bestaat, dat de aansluiting met de wetenschap wordt gemist.

Aangezien extra investeringen in de exploitatiesector door het nemen van voor optimalisatie van de groeiplaats gewenste maatregelen niet uit de beschikbare middelen kunnen worden opgebracht, zal de ontwikkeling van het bos in de richting van een

stabielere levensgemeenschap worden vertraagd. Of deze vertraging groot is is afhankelijk van de ervaring en de inventiviteit van de bosbouwer.

Overigens heeft grootschaligheid ook een positieve invloed op het landschapsbeeld van dit bosbezit, zeker uit een oogpunt van de herkenbaarheid hiervan.

Men dient zich te realiseren, dat het onderhavig bosbezit in een zo uitzonderlijk gunstige situatie verkeert vergeleken met het gemiddelde bosbezit, dat bij het gemiddeld bosbezit de houtexploitatie en de produktie van nevenopbrengsten na de storm zwaar verliesgevend zijn.

Het overheidsbeleid dient zich dan ook in eerste instantie te richten op blijvende realisering van de doelstelling voortbrenging van hout en andere produkten. De realisatie van de andere doelstellingen is hiervan volstrekt afhankelijk.

In het licht van de nieuwe bosbijdrageregeling blijft de hoofddoelstelling voorshands ongewijzigd. De dan mogelijk geworden verzorging van de jongere opstanden zal boven de gerichte subsidies het leeuwedeel van de bijdrage vergen. De vaste personeelsbezetting van één bosarbeider op 400 ha productief bos zal voorzichtig uitgebreid worden. Ook zal meer tijdelijk personeel worden ingezet, al of niet in de vorm van uitbesteding van werk aan de loonwerker.

3.2 Recreatie

Uitgaande van het besef, dat het bezit van een groot landgoed een grote verplichting jegens de samenleving oplegt, is de recreatie hier steeds als een taak voor de eigenaar gezien.

De grote recreatiedruk noodzaakte reeds jaren tot maatregelen om de recreatie te geleiden. Onder meer zijn concentratiepunten voor de dagrecreatie ingericht.

Ondanks een doelgerichte inzet van personeel was de situatie op een bepaald gedeelte van het landgoed niet meer te beheersen. Dit gebied is daarom aan derden in beheer gegeven. De exploitatie van het hier opgerichte concentratiepunt van meer dan regionale betekenis geschiedt buiten het kader van het landgoedbeheer krachtens huurovereenkomst.

De wandelrecreatie buiten deze concentratiepunten vergt nog het nodige toezicht en het treffen van maatregelen voor een goede geleiding van de recreatiestroom.

Een groeiende tak van recreatie is de ruitersport. Een vorm van recreatie welke een permanent actief optreden vergt. De kosten van het toezicht hierop

worden bestreden uit de opbrengsten van de verkoop van ruiterkaarten en vergunningen voor bijzondere activiteiten.

De exploitatie van terreinen voor de verblijfsrecreatie geschiedt – deels om historische redenen – eveneens buiten het kader van het landgoedbeheer krachtens huurovereenkomsten.

Het genot van de jacht is verhuurd.

De uitoefening van de jacht is in feite ook een vorm van recreatie.

Het overzicht van de kosten en baten, exclusief aandeel bosbijdrage voor de openstelling, is: opbrengst f 51 per ha bos, natuur- en recreatieterrein

kosten, incl. het toegerekende deel van beheer- en administratiekosten, publiekrechtelijke lasten, algemene kosten f 64 per ha bos, natuur- en recreatieterrein
negatief saldo f 13 per ha bos, natuur- en recreatieterrein

De hoogte van de omzet met betrekking tot recreatie toont aan, dat ook onder de huidige omstandigheden een actief beleid wordt gevoerd. Toch nopen de financiën nog tot afwijzing van teveel aanvragen tot het organiseren van bijzondere, vaak instructieve, activiteiten.

Op minder grote landgoederen is het onmogelijk om eigen personeel in te zetten voor de uitvoering van het recreatiebeleid.

Hoe positief de particulier op dit bosbezit ook ingesteld is ten opzichte van de recreatie, blijft voor hem ook de hoofdvraag een financiële. Deze situatie wordt door de nieuwe bosbijdrageregeling niet fundamenteel gewijzigd. De extra verhoging van de bijdrage met f 20 per ha, als gevolg van bijvoorbeeld sterke recreatiedruk, kan als gerichte subsidie voor de opvang van de recreatie van grote betekenis zijn, mits ook hier het besef van kosten en baten gestoeld is op werkelijkheidszin.

3.3 *Natuurbehoud*

Het verhaal dreigt eentonig te worden; nog steeds streeft men er naar om, in het voetspoor van de voorgangers, natuurterreinen in stand te houden, historische landschappen zo gaaf mogelijk te houden en nieuwe landschapselementen toe te voegen, maar . . . het moet betaalbaar zijn, hetzij uit het saldo van de houtexploitatie, hetzij door bijdragen van derden. Onder bijdragen van derden wordt bij voorkeur niet verstaan, bijdragen in het kader van de Natuurbeschermingswet, omdat, wil men natuurbeheer met liefde uitvoeren, vrijheid van handelen een noodzakelijke voorwaarde is.

In het gemengde oude parkbos is regelmatig op bescheiden wijze gewerkt.

Toen de baten het toelieten is op beperkte schaal landschappelijk belangrijk loofhout geplant.

Enkele belangrijke natuurterreinen zijn, deels met vrijwilligers, onderhouden.

Loofhoutopstanden en laanbeplantingen worden tot het uiterste toe in stand gehouden.

Door uitvoering van werken en speciale aanpak van het toezicht worden de terreinen met een belangrijke fauna en flora beschermd.

Uiteraard een bescheiden activiteit, maar de financiën laten niet meer toe.

In het vooruitzicht van de Natuurterreinbijdrage zijn maatregelen genomen om een gebied met een waardevolle vegetatie tegen erosie door betreding te beschermen en de oorspronkelijke groeiplaatsomstandigheden te herstellen. Met het oog op de kosten wordt met dit werk een bescheiden begin gemaakt, binnen het plan van een fasegewijze uitvoering. De motivering voor een fasegewijze uitvoering ligt in de verwachting, dat het publiek door geleidelijke gewenning geen protesthouding zal aannemen.

Bij het stellen van elsen tot besteding van de gerichte natuurterreinbijdrage dient ruimte voor de particuliere vrijheid en persoonlijke eigenwijsheid behouden te worden.

4 **Stimulering van de veelzijdigheid van gebruiksmogelijkheden**

Bij de beoordeling van bijvoorbeeld de belevingswaarde van het landschap staan stedeling en platteland vaak recht tegenover elkaar. Illustratief is de omslagfoto van de brochure "Ruimte voor groen" van het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. De foto geeft de visie van de stedeling, te weten waarneming van buitenaf van het landschap, als decor bij de recreatiebeleving. De visie van binnenuit van de platteland, die in het verkrotte kleine huisje in het vochtige land woont, is een geheel andere.

De vraag of de samenleving, voor meer dan 90% bestaande uit niet-agrariërs, de particuliere bosbouwer in staat wil stellen zijn bezit, gelet op de specifieke waarde hiervan voor de samenleving, in stand te houden, kan, gezien de nieuwe Bos- en Natuurbijdrageregeling, positief beantwoord worden.

De vraag of de samenleving de middelen tot verdere investering voor de ontplooiing van de veelzijdige functie van het bos beschikbaar wil stellen, dient ook benaderd te worden vanuit de kosten-baten afweging.

Een eerste voorwaarde is, dat aan zoveel mogelijk

leden van de samenleving duidelijk gemaakt kan worden, wat de immateriële winst door verhoging van de veelzijdige gebruiksmogelijkheden, voor hen persoonlijk betekent. Daarna kan pas de vraag gesteld worden, wat wordt door het particulier landgoed geboden, dat het gemeenschappelijk bezit niet kan leveren: "Wat krijg ik en wat heb ik er voor over".

Anderzijds stelt de particulier zich de vraag hoever hij gaan kan met het aangaan van verbintenissen met het oog op zijn produktieve vrijheid: "Wat moet ik leveren en wat is de tegenprestatie".

Hier ligt in eerste instantie een zinvolle investering in een public relations-project door en voor de particuliere bosbouwer enerzijds en een uitdaging voor de wetenschap om zich in ruime kring verstaanbaar te maken anderzijds.

De stimulering van de veelzijdigheid dient een realistische aanpak te hebben, omdat het scharnierpunt voor de particuliere boscopereerder bij de keuze van doelstellingen wordt gevormd door zijn financiën.

Proefnemingen op grote schaal met het bos als object van uitsluitend natuurbeheer, zoals op de excursie van de Bosbouwvereniging in Limburg werd getoond, kunnen uitsluitend door de overheid worden uitgevoerd. De overheid beschikt over de middelen om een dergelijke proefneming op te zetten en te doen slagen.

De particuliere bosbouwer moet de vrijheid behouden om op goede gronden populieren te planten in plaats van de in ecologisch opzicht geprefereerde eiken en beuken. Handelend vanuit deze vrijheid zijn door hem op daartoe geëigende bospercelen toch ook eiken, beuken e.d. aangeplant.

Een bron van grote frustratie ligt in het plaatsen van de particuliere bosbouwer als een pion op een schaakbord van de Wet op de Ruimtelijke Ordening: het op de plankaart vaksgewijs bindend opleggen van taken met soms gedetailleerde beheersvoorschriften. Als ik de Nota Landelijke Gebieden goed lees, gaat de houtvester regeren via de vertrouwde Boswet en wordt de tegenregering gevormd door de consulent voor het natuurbehoud via het verlenen van de aanlegvergunningen na goedkeuring door de HID voor de Landinrichting krachtens het bestemmingsplan (bij de opstelling van bestemmingsplannen functioneert een stedenbouwkundige als centrumfiguur voor de landschapsbouw).

5 "Mededelingen uit wetenschap en praktijk"

Een polariserende bespiegeling over dit punt van de agenda van de vergadering van onze vereniging geeft een communicatieprobleem aan, welk pro-

bleem door uitwisseling van gedachten in onze vereniging dient te worden opgelost.

Van de zijde van de particuliere praktijk bezien, is dit een groot probleem. Doordat enerzijds vele boscopereerders een volledige dagtaak elders hebben en in hun vrije tijd de landgoedzaken behartigen, en anderzijds de beschikbare financiële middelen de full-time bosbouwer noodzaken tot het maken van onbetaalde overuren, is er weinig ruimte voor lezen en communiceren over wetenschappelijke zaken.

De particulier zal toch contact met de wetenschap moeten houden, al is het maar door het lezen van de samenvatting van de artikelen. Aan een volledige verwerking van bijvoorbeeld de verslagen van de Studiekringdag 1976 komt hij, hoe gewenst ook, niet toe. Vooral niet als de discussie blijk geeft van begripsverwarring tussen de wetenschappers onderling over het gestadig groeiend aantal, vaak "vernerlandste" vaktermen.

Dit probleem betekent een uitdaging voor de wetenschap om de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek voor de praktijk te vertalen en operationeel te maken.

De Stiboka-kaart, schaal 1:50.000, is een voorbeeld hiervan. Mogelijk is de recente landelijke milieukartering, opgezet ten behoeve van de ruimtelijke ordening, ook een aanzet in de goede richting.

Hierbij dienen de resultaten van de facetten van het wetenschappelijk onderzoek telkens tegen elkaar te worden afgewogen en geïntegreerd, waarbij een kosten-batenanalyse niet mag ontbreken.

De immateriële functie van het particulier bos dient hierbij in geld waardeerbaar gemaakt te worden.

Er bestaat geen behoefte aan het zich tegen elkaar afzetten van de beoefenaren van de verschillende wetenschapsfacetten, maar aan het zoeken naar de gemeenschappelijke noemer en uitdrukking hiervan in door de praktijk hanteerbare normen.

Van de praktijk mag verwacht worden, dat deze zijn handelwijze kan motiveren, waarvoor het beheersplan in een verder ontwikkelingsstadium het fundament kan leggen.

Hierbij mag de praktijk de discussie met de wetenschap niet uit de weg gaan. Onder de praktijk worden hier mede verstaan de ambtelijke bosbeheerders, die naast een collectieve ook een individuele verantwoordelijkheid hebben.

Wetenschap en overheid dienen anderzijds begrip te hebben voor de produktieve vrijheid en creativiteit van de particuliere bosbouwer.

6 Overheid en de particuliere boscopereerder

Indien de doelstellingen natuurbehoud en recreatie

een groter aandeel in het kostenpakket gaan innen, bijvoorbeeld door verhoging van de gemiddelde leeftijd van het bos of het nemen van specifieke maatregelen, dient de nadelige invloed hiervan op de kosten-batenverhouding gekwantificeerd en ten laste van de algemene middelen gecompenseerd te worden.

Bij de uitvoering van de Wet op de Ruimtelijke Ordening dient het opleggen van de verplichting tot het aanvragen van bijzondere vergunningen bij de uitoefening van de bosbouw, als bijvoorbeeld aanlegvergunningen, tot het uiterste beperkt te worden.

In de bestemmingsplannen dient aan boscomplexen de bestemming "bosbouw" gegeven te worden en niet, zoals op de Noord-Veluwe het geval is, de bestemming "natuurgebied".

Voorkomen moet worden, dat, indien de specialist in het kader van de Boswet met de uit te voeren verjongingsmaatregelen heeft ingestemd, alsnog toestemming aan de "wijkverpleegster" moet worden gevraagd.

Vanuit het bestemmingsplan dient niet in het beheer van bos ingegrepen te worden.

Indien planologische beperkingen worden opgelegd, en op een later tijdstip tengevolge hiervan schade wordt geleden, bijvoorbeeld bij verkoop van bosgronden, moet de onevenredige schade worden vergoed.

Financiële regelingen tussen overheid en particuliere boseigenaar, als bijvoorbeeld de Beschikking Bos- en Natuurbijdragen, dienen in de Boswet te worden opgenomen. De uitvoering van de desbetreffende wetsbepalingen dienen niet dwingend opgelegd te worden, maar krachtens overeenkomst ge-

realiseerd te worden. De Natuurschoonwet 1928 is een goed voorbeeld hiervan.

Stellingen

- Bosbouw en natuurbeheer zijn geen tegenstrijdige begrippen; het knelpunt ligt bij de financiering van beheersmaatregelen.
- Centralisatie van het beleid bij terreinbeheer werkt nadelig op de diversiteit van de waardevolle terreinen. Het telkens nemen van initiatieven door de plaatselijke beheerder, w.o. de particuliere bosbouwer, betekent in dit opzicht een waardevolle inbreng.
- Indien het voor de optimalisatie van de houtproductie gewenst is, moet de bosbouwer de gronden kunnen verrijken. Verschraling betekent voortzetting van de eeuwenlange uitputting, waaraan vrijwel alle bosgronden hebben blootgestaan.
- De bosbouwer blijft het langst eigen baas, als hij bij het nemen van nieuwe maatregelen de afstand, tussen hetgeen hij gebruikelijkerwijs deed en dat wat het resultaat blijkt te zijn van het wetenschappelijk onderzoek, halveert.
- De daling van de verkoopwaarde van bosgronden tengevolge van beperkingen krachtens de Wet Ruimtelijke Ordening is planschade.
- Indien de samenleving uit hoofde van de doelstellingen recreatie en natuurbehoud verhoging van de gemiddelde opstandsleeftijd, dan wel het aanbrenge van minder produktieve opstanden vergt, dienen de hieruit voortvloeiende financiële nadelen volledig vergoed te worden.
- voor de goede belangenafweging dienen de immateriële functies van het bos in geld waardeerbaar te zijn.